

‘Eenvoudiger dan een Ikea-kast’

Op Heerlens theaterfestival Cultura Nova ging eind augustus een opmerkelijke installatie in première. Een houten paviljoen werd in één dag gebouwd door de bezoekers zelf, tijdens het festival werd erin gespeeld. | DOOR: LEONOR JONKER |

Eind augustus werd op het plein voor de stadsschouwburg in Heerlen een gigantische stapel vuren houten balken afgeleverd, 860 stuks om precies te zijn. Van die balken werd tijdens theaterfestival Cultura Nova een paviljoen gebouwd door ze in de juiste volgorde op elkaar te stapelen, 53 lagen hoog. 's Ochtends opende de burgemeester van Heerlen het feest, daarna hielpen jong en oud mee om deze theatrale puzzel te leggen. Tien uur later was het gebouwtje klaar en kon het tijdens het festival gebruikt worden om in te spelen.

Het concept voor dit paviljoen is van theatermaker Gert-Jan Stam en archi-

tect Breg Horemans, die sinds 2012 samenwerken onder de naam TAAT (theatre as architecture, architecture as theatre). In maart 2014 wonnen zij met KHOR II, zoals deze installatie heet, de Dioraphte Stimuleringsprijs. Tijdens Cultura Nova werd KHOR II voor het eerst uitgevoerd. Een ideale gelegenheid om te kijken hoe het bouwproces verbeterd kan worden, maar ook een volgende stap in de ontwikkeling van een theaterstuk waarbij de grenzen tussen paviljoen, opvoering en bouwproces, tussen acteur en toeschouwer in elkaar overlopen. Aan dat stuk werkt Stam momenteel.

Stapelprincipe

Enkele dagen nadat KHOR II is opgebouwd leidt Gert-Jan Stam mij rond. Hij wijst op het podium in het midden van het paviljoen, de tribunes aan weerszijden, het raam en een ruimte onder de tribune. Stam: 'Die vier plekken vertegenwoordigen een sociale en theatrale positie: het podium vertegenwoordigt de solist, de tribune het publiek of de massa, het raam de 'boodschapper van buiten' en de ruimte onder de tribune de verstotene, iemand die buiten de groep valt.' Tijdens Cultura Nova is architect Breg Horemans in Keulen, waar ook een installatie van TAAT wordt

Opbouw van KHOR II tijdens Cultura Nova in Heerlen | FOTO: © STUDIO ZENKA, BERLIN |

'Kinderen zien gelijk de mogelijkheden,' zegt Gert-Jan Stam | FOTO: © STUDIO ZENKA, BERLIN |

opgebouwd, het interactieve HAL33. Over de telefoon vertelt hij me hoe het ontwerp voor KHOR II ontstond: 'Eerste vertrekpunt was dat het bouwwerk in één dag door een groep leken zonder technische opleiding of achtergrond moest kunnen worden opgebouwd. Daarbij moest het gebouw een theaterstuk genereren over samenwerking, over het functioneren van een groep. Daarom hebben we gekozen voor die vier architecturale posities, die verschillende maatschappelijke rollen reflecteren.' Vanuit die posities kwam Horemans uit op de asterisk-vorm *, een ster met zes punten. De ster wordt gevormd door drie rechthoeken van 8,5 bij 2 meter die elkaar in het midden kruisen onder een hoek van 60 graden. Voor de opbouw worden de deelnemers verdeeld in drie bouwteams die elk aan één rechthoek werken. En binnen elk bouwteam heeft ook weer ieder een eigen taak: hout aanleveren, hout plaatsen en één opzichter. Horemans: 'Omdat je het door leken laat

opbouwen, kwam ik al snel uit op het stapelprincipe. Elke balk is voorzien van een kleur, corresponderend met de teamkleur, en een code. De teams krijgen een handleiding, de Khoriografie, waarin de opzichter kan zien op welke plek in welke laag de balk thuishoort. De twee aanleveraars halen de balk van de stapel en vervolgens zetten de plaatsers de balk op z'n plek. Het is bijna eenvoudiger dan een Ikea-kast.'

Leerzame ervaring

Het gigantische bouw pakket is voorbereid in een fabriekshal in Maastricht, waar timmermannen Guus van den Akker en Roel Knapstein drie weken lang bezig waren de balken op maat te zagen en gaten voor de deuvels te boren. Omdat KHOR II tijdens Cultura Nova voor het eerst werd opgebouwd, hebben zij daar ook het bouwproces begeleid. TAAT werkte al eerder samen met Van den Akker en Knapstein, die ervaring hebben met tentoonstellingen en kunstinstallaties.

Stam: 'Zij werken secuur en komen met goede technische oplossingen. Ook was het belangrijk dat ze een stapje terug konden doen tijdens de opbouw. Zij hadden hun eigen werkplaats en konden er een beetje omheen cirkelen, wat ondersteuning geven of dingen maken. Dat werkte goed.' De constructie bestaat uit 53 lagen van gestapelde balken, met over de hele lengte verbindingen van gaten en deuvels om te zorgen dat het niet gaat schuiven. Stam: 'Bij sommige verbindingstukken zat net het gaatje of de deuveld niet op de goede plek, of een balk bleek net te lang of te kort. Dat kon dan ter plekke worden aangepast. Met de blokjes aan de zijkanalen van de balken kwamen we niet uit, die werden ook meteen bijgemaakt.' Naast het gladstrijken van die technische mankementjes was Cultura Nova ook organisatorisch een leerzame ervaring. Gert-Jan Stam: 'We hebben bijvoorbeeld gezien dat er meer ruimte nodig is om de installatie goed en veilig op te bouwen. De langste balken van 8,5 meter zijn lang en zwaar, vooral met al die kinderen in de buurt is dat enorm opletten. Daarnaast kijken we hoe we het bouwproces als theaterhandeling verder kunnen uitwerken. We willen dat theater versterken door de rolverdeling in de teams nog meer uit te spelen en het tijdsbestek te verkorten. Als alles technisch soepeler loopt, moet het sneller kunnen. KHOR II is nu in ruim tien uur gebouwd, onze nieuwe streeftijd wordt acht uur.'

Sociaal proces

KHOR II bouwt voort op KHOR I, de eerste samenwerking van Horemans en Stam tijdens de Floriade in Venlo. Gert-Jan Stam, toen nog werkzaam voor het Huis van Bourgondië, was gevraagd een theaterstuk te maken dat helemaal op zichzelf kon staan. Samen met Benoit Vanraes (toen pr-medewerker van het Huis van Bourgondië, tegenwoordig onder andere producent voor TAAT) bedacht hij een installatie met draaiende wielen gebaseerd op Tibetaanse *prayer wheels*, waarop de tekst van het stuk stond. Breg Horemans ontwierp het houten paviljoen. Stam: 'De insteek was dat de architectuur de mensen moest aanzetten om het stuk hardop te lezen. We gingen verder praten over de relatie tussen theater en architectuur ▶

De balken worden verbonden met deuvels.

FOTO: © STUDIO ZENKA, BERLIN

KHOR II

Houtleverancier	De Groot Vroom- schoop
Aantal balken	860
Omvang balken	Lengte 2 tot 8,5 m
Dikte balken	0,08 m x 0,24 m
Totale lengte	2 km
Totaal gewicht	16 ton
Oppervlak	33 m ²

en zagen meteen een veld van mogelijkheden. Zo is TAAT ontstaan.' Bij KHOR I ontstond vanzelf een soort choreografie, door de beweging van de mensen door het paviljoen en het draaien van de wielen. KHOR II accentueert die beweging nog meer door de vier architecturale posities in het gebouw. Anders dan bij de eerdere installatie, staat hier ook het concept van 'open democratie' centraal, een van de uitgangspunten van TAAT. Stam: 'KHOR II is bedoeld om in het hart van een gemeenschap te komen te staan. Een plein heeft van oudsher de functie van ontmoetingsplek, maar het Burgemeester van Grunsvenplein hier wordt alleen gebruikt om van de ene naar de andere kant te komen. Die functie als ontmoetingsplek is in grote mate geïnstitutionaliseerd of virtueel geworden. Wij proberen terug te gaan naar een fysieke ontmoeting van

echte mensen, hier en nu, in een gebouw. Die fysieke interactie is een specifieke eigenschap van zowel theater als architectuur: beide gaan over concrete ruimtes, waar mensen van vlees en bloed elkaar tegenkomen.'

Klimtoestel

In de aankondigingen van Cultura Nova werd KHOR II gepresenteerd als een grote kartonnen doos die op het plein stond, klaar om te worden uitgepakt door de inwoners van Heerlen en bezoekers van het festival. Gert-Jan Stam: 'Het is de bedoeling dat er een sociaal proces op gang komt. Om deel te nemen aan de opbouw, konden mensen zich van tevoren opgeven, maar ook op de dag zelf inhaken. Dankzij de rolverdeling binnen de teams konden mensen makkelijk instromen. Mensen stonden te kijken, werden enthousiast en wilden zelf meedoen. Die kregen dan een T-shirt en een helm en konden bij een team aansluiten in een bepaalde rol.' De deelnemers varieerden van oudere stellen, bevriende kunstenaars, middelbare scholieren tot gezinnen met kinderen. 'Het idee was, dat we een hele dwarsdoorsnede van de gemeenschap zouden zien, van advocaat tot kassamedewerker. Dat is behoorlijk gelukt, maar het is iets dat we nog verder willen ontwikkelen.' Als de 'doos' eenmaal is uitgepakt en het gebouw staat, kunnen de inwoners en bezoekers zelf bepalen waar ze KHOR II voor gebruiken. Tijdens Cultura Nova fungeerde het paviljoen als open podium. Stam: 'Er was onder meer een hiphopdansgroep en een mindfulness-workshop. Mensen konden zich van tevoren opgeven, maar ook spontaan het podium opstappen. Er kwam bijvoorbeeld een jongleur voorbij, die even ging jongleren. Dat was heel leuk.' Horemans: 'Er werd ook met de vier architecturale posities in het paviljoen geëxperimenteerd. Zo ging een lokale coverband, Generate5, niet op het podium, maar op een van de tribunes spelen.' Kinderen zagen nog een andere mogelijkheid, waar de mannen van TAAT niet aan gedacht hadden. Stam: 'Zij zagen het paviljoen als een klimtoestel en zaten gelijk op het dak'.

Simpele dingen

Het idee voor een bouw pakket ontstond na KHOR I. Horemans: 'Bij KHOR I von-

den we het jammer dat het materiaal van de installatie, ongelamineerde vuren houten balken, maar één keer kon worden gebruikt. Het kostte teveel om de installatie af te breken en opnieuw op te bouwen. Daarom hebben we nu gekozen voor gelamineerde vuren houten balken: die zijn steviger, maatvaster en minder gevoelig voor vocht dan balken van natuurlijk volhout. Het is een duurzamer product. We hebben een grote hoeveelheid hout gekocht, maar dit pakket kunnen we steeds hergebruiken.' Zoveel hout brengt ook een uitdaging mee op het gebied van transport en opslag. TAAT zoekt daarvoor zoveel mogelijk samenwerking met bedrijven. Het hout van KHOR II is na afloop van Cultura Nova opgeslagen op het terrein van C-Mill, een creatieve broedplaats in de voormalige Philipsfabrieken in Heerlen. Horemans: 'We vinden het belangrijk om het ergens op te slaan waar het ook gebruikt wordt. Binnenkort wordt de installatie opgebouwd door medewerkers van de verschillende bedrijven op het C-Mill-terrein. Voor de deelnemers is het een teambuilding activiteit, wij hebben ons opslagprobleem opgelost. We brengen dan ook gelijk een lazuurlaag op het hout aan, zodat de installatie beter bestand is tegen regenwater.' Tot maart 2015 ligt het hout bij C-Mill, daarna is de installatie te zien op Festival Cement in Den Bosch, waar een jaar eerder de Dioraph-te Stimuleringsprijs werd uitgereikt. Daar wordt ook het theaterstuk voor de eerste keer gepresenteerd. Het wordt een doe-het-zelf stuk, dat mensen zelf kunnen lezen en uitvoeren. Stam: 'Het mooie van KHOR II is dat het om hele simpele dingen gaat: je kan het zelf in elkaar zetten, gewoon door balkjes

'KHOR II is bedoeld om in het hart van een gemeenschap te staan'

op elkaar te leggen en het vervolgens zelf gebruiken. Maar zoiets simpels, toegankelijk blijkt vaak juist lastig. Volwassenen stellen vragen en gaan ernstig kijken. Daarom is het zo mooi om te zien dat kinderen gelijk de mogelijkheden zien. Die rennen erheen en klimmen erop. Die mogelijkheden, dat is natuurlijk waar het ons om gaat.' ◀

www.taata-projects.com